

Štefan Švec ČTYŘI CESTY KE SMRTI

V neděli 27. února večer, kdy pšů tenhle sloupek, není jisté, že svět brzy neskončí v jaderné výhni. Ve čtvrtek 3. března, kdy ho budete moci poprvé číst, to už možná bude znít směšně. Nebo v tom strachu budeme žít pořád. Nebo už si nikdo nic číst nebude.

Vrátili jsme se do doby karibské krize z roku 1962. Poslední válka na světě tehdy mohla začít každou minutou. Jen zbraně jsou dnes mocnější a modernější.

Blízkost nicoty nás přes různé stupně posouvá k tomu, co je důležité, nebo by snad mohlo být

Tváří v tvář možnosti rychlé smrti všeho, co známe, reagujeme různě. Čtyři hlavní odpovědi, které kolem sebe vidím, odpovídají čtyřem typům lidí.

Ti první nebezpečí odmítli vnímat. Jsou nejšťastnější. Dál vedou své životy jako vždycky, těší se na lyžovačku o jarních prázdninách a řeší, jestli v příštím kvartále konečně dostanou přidáno. Popisují to ironicky, ale nejsem si jistý, jestli kromě štěstí nejsou tihle nevnímači taky nejmoudřejší.

Druzí lidé jsou jestřábi. Vědí o nebezpečí, ale jsou ochotni ho risknout. Ideály, pravda nebo touha potrestat bezpráví tak, jak to jen jde, jsou pro ně důležitější než přežití – jejich vlastní i kohokoli

jiného. Trvají na nejtvrdějším boji do poslední chvíle a na totálním zničení nepřítele. Jsou to lidé, které vidáme v akčních filmech se sverpým výrazem. Jdou do krajnosti, aby dosáhli svého, a ve filmech obvykle na konci zachrání svět. Ve filmech ano.

Třetí typ lidí se rozpadá strachem. Zapřísahá všechno a všechno, aby udělali cokoli, co by hrozící apokalypse zabránilo. Hrůza opanovala mysl, člověk nedokáže nic jiného vnímat. Je to více než pochopitelné.

A pak jsou tu čtvrtí lidé. Odsouzení k smrti. Každý pohled, každý úsměv dítěte chápou jako poslední. Loučí se s věcmi, které dříve byly všední, vidí je nově, nečekaně a do hloubky. Nejsou bezstarostně mimo, jejich pravda už je nezajímá, strach se klidně usadil jako olovo v morku kostí. To hlavní, co vnímají, je krása světa, který má skončit. Lásku k němu.

Asi nejsou čtyři typy lidí. Spíše se v nás střídají, v každém z nás dva, tři nebo všechny čtyři. Blízkost nicoty nás přes různé stupně posouvá k tomu, co je důležité, nebo by snad mohlo být. Pokud je Bůh, ještě by to celé mohlo dávat smysl.

Autor je publicista a kritik.

výběr salonu, knihy

Zuzana Lizcová: Rozhovory.de
knihu vybral Jakub Šofar

Přestože německá literatura po několik staletí zásadně ovlivňovala českou kulturu, nakonec byla dlouho i její součástí, dnes je přece jen poněkud upozaděna, alespoň co se týče nabídky překladů v našich knihkupectvích. Zuzana Lizcová je nejen odbornicí na česko-německé vztahy a německou politiku, je i novinářkou a publicistkou, která několik let připravovala pro řadu médií (včetně Salonu) rozhovory s německými příslušnými autory. Více než dvacítka jich obsahuje kniha *Rozhovory.de*. Nejsou zde zastoupeni jen Němci, Rakušané či Švýcaři, ale třeba také Ilja Trojanow (z Bulharska), Sudabeh Mohafezová (z Iránu) nebo náš bývalý kolega ze Salonu Jaroslav Rudiš. Thomas Brüssig se například vyjadřuje k české literatuře: *Je odsouzena k tomu, že stále bude říkat to podstatné, protože může svět komentovat zcela jinak než německá*. Uvědomujeme si vůbec, my čtenáři i spisovatelé, tuto „výhodu“? (Větrné mlýny)

Vratislav Maňák: Smrt staré Maši
knihu vybral Štěpán Kučera

V šesti alegorických, apokryfních povídkách (někdy rozsahově sevřených, jindy rozkročených až k novele) ohledává Vratislav Maňák témata současného světa – jako jsou migrace, náboženský fundamentalismus či politický populismus – pomocí příběhů ze světa dávného, zmizelého, který dnes známe právě už jen z vyprávění. Nejsilnější na ně působí povídky vzdalující se konkrétním historickým realitám, které se blíží snu nebo kouzlům a vedle takzvaně aktuálních témat rozprostírají i témata nadčasová; v nich taky nejlépe vynikne autorova schopnost malovat ze slov působivé obrazy, a neztrácet přitom ze zřetele detail. Jako by v takových chvílích byl Vratislav Maňák orientálním malířem miniatur, které dohromady vytvářejí nekonečnou sbírku *Příběhů tisíce a jednoho utrpení lidsva*. (Host)

Putinovo velkoruské...

Válka v centru ukrajinského Charkova, 1. březen 2022

(15) → *Dokončení*

Obama byl mimo jiné jediným americkým prezidentem, vůči němuž měl výhrady Václav Havel, a to právě pro Obamovu malou ochotu šířit po světě dobro americkými zbraněmi.

Návrat neokonzervativců k demokracii (u nichž v sedmdesátých letech jako kritikové Kissingerovy zahraniční politiky začínali) a s ním i nové sjednocení levého a pravé středu v americké zahraniční politice se potýká s tím, že globální geopolitická situace je zcela opačná než ta, ve které tato aliance organizovala intervence do Jugoslávie (1999) a Iráku (2003). Amerika i Západ mezitím ztratili globální hegemonii především v důsledku nárůstu globální ekonomické moci Číny.

Ačkoli Putinovo Rusko nepředstavuje – v důsledku svého demografického úpadku a neschopnosti založit svou ekonomiku na něčem jiném než vývozu surovin – tak mocného vyzývatele jako Čína, i Putin byl schopen díky své taktické chytrosti získávat v posledních patnácti letech body na úkor Západu a USA.

Invasi na Ukrajinu se ovšem z kalkulujícího taktika spokojeného i s malými zisky proměnil ve strategu sledujícího velké cíle, a to nejen mocenské, ale také symbolické.

Žák Solženicyna, nikoli Stalina

Ti, kteří zdůrazňovali taktické zdroje Putinových předcházejících úspěchů, měli sklon považovat jeho historické diskurzy za ideologickou clonu, nikoli za zdroj vysvětlení jeho chování. Viděli v něm totiž racionálně uvažujícího cynika, a ne politika poháněného velkými idejemi. Invasi na Ukrajinu ovšem ukazují opak.

Není divu, že jiný cynik moci, český prezident Miloš Zeman, nemohl změnu Putinova chování pochopit jinak, než že se Putin zbláznil. Ohledně proměny duševního stavu ruského prezidenta nemáme k dispozici nic jiného než domněnky a dohady. Někteří pozorovatelé ovšem již nějaký čas upozorňují, že s nástupem covidové krize dovedl Putin „sociální distanci“ do extrému, když se poslední dva roky zcela izoloval od okolí, možná i v důsledku vážné nemoci, která ho také mohla přimět k přemítání, co zanechá následujícím generacím a jaký bude jeho obraz v dějinách Ruska.

Výsledkem bylo, že se rozhodl zvětšit své místo v ruské kolektivní paměti jako nový sjednotitel: obnovitel ideje 19. století, že Rusové, Bělorusové a Malorusové (tedy Ukrajinci) jsou větve jediného národa a mají žít v jedné panruské říši.

Zatímco dosud podlamoval jednotu svých soupeřů a získával na svou stranu nové příznivce, nyní Putin sjednotil své soupeře a vnesl pochyby i mezi své věrné

Jestliže velká část západních komentátorů podtrhává podobnost Putina se Stalinem, jeho projev tři dny před ukrajinskou invazí ukázal, že sklon redukovat ho – také s odkazem na jeho kariéru v KGB – na převtělení sovětského diktátora a líčit jeho nástup jako návrat totalitarismu nejde do dostatečné historické hloubky.

Z Putinova projevu bylo jasné, že mu Stalin může být sympatický pouze v té míře, v jaké v rámci bolševismu uvolnil prostor pro velkoruský šovinismus. Hlavním terčem Putinovy řeči však byl právě bolševismus, který obvinil z toho, že onen šovinismus (až do konsolidace moci Stalinem na začátku třicátých let) potíral podporou jazykové a kulturní svobody národů někdejší ruské říše, jimž Lenin hned na začátku revoluce slíbil právo na sebeurčení.

Svým útokem na Lenina se Putin místo ke Stalinovi implicitně přihlásil k jeho nejslavnějšímu politickému vězni Alexandru Solženicynovi. Také on obviňoval ze zničení velkoruské ideje a reality bolševiky, také on v tomto smyslu požadoval „dekomunizaci“ post-sovětského prostoru.

Putin explicitně nezmínil druhou kategorii viníků ruského úpadku, kterou dle Solženicyna představovali Židé, jejichž vykořisťování se podle něj dostala do synergie s internacionalismem bolševiků. Uvážíme-li však, že jeden z hlavních terčů Putinova útoku ukrajinský prezident Zelenskij je

židovského původu, je možné, že skutek předvádí to, o čem slovo mlčí.

Sjednotitel Západu

Ať již dopadne vojenská část operace jakkoliv, z *politického* hlediska Putin poprvé prohraje.

Možná že si chtěl zopakovat euforii ze zaboru Krymu v roce 2014, jenž vzbudil v Rusku vlnu nacionalistického nadšení. Dámeli však stranou tvrdé jádro jeho příznivců starší generace, kteří čerpají informace výhradně z jím povolených médií, první ruské reakce na invazi vyjadřovaly spíše údiv a obavy o budoucnost země, a to i ze strany některých hvězd státních médií (například televizních celebrit Ivana Urganta a Xeniji Sobčakově) či bývalých Putinových poradců (třeba Gleba O. Pavlovského). Přední ruský tenista Andrej Rubljov se otevřeně postavil proti válce, kterou po zavedení prvních sankcí kritizovali také oligarchové Michail Fridman a Oleg Děripaska. A i někteří analyticiové z oficiálních ruských think-tanků vyjadřují v rozhovorech se západními médii pochyby o racionalitě Putinova kroku.

Rusové už začínají pocítovat materiální dopady sankcí v každodenním životě. Neméně důležité však budou dopady Putinova kroku na ruskou duši. Právě historická, kulturní, demografická a jazyková blízkost Rusů a Ukrajinců, již ospravedlňoval svůj útok, působí proti jeho schválení ruskou společností. Pociť nesmyslné oběti mladých ruských životů bude rozjítován vědomím o bratrovražedné povaze této války.

Jistě, obraz vztahu k mladšímu bratru, na nějž Rusové často převádějí svůj vztah k Ukrajincům, svědčí o blahosklonném pocitu vlastní nadřazenosti. Zároveň ale i o silné citové vazbě. Státisíce Rusů mají na Ukrajině své příbuzné a naopak, nehledě na to, že mateřštinou milionů Ukrajinců (včetně prezidenta Zelenského) je ruština.

Mimo jiné i z této provázanosti a kulturní blízkosti povstane, dříve či později, u významné části ruské společnosti odpor k válce a režimu, který ji rozpoutal. Útokem na Kyjev si Putin vzal příliš velké sousto, jímž se zadává.

Tuto naději podporuje též zpětný pohled na historii ruského autoritářství ve 20. století. Demokratická hnutí proti němu povstávala vždy v souvislosti s velkým ozbrojeným konfliktem: po prohrané válce s Japonskem (1905), ve chvíli, kdy se stalo nesnesitelným utrpení

způsobené první světovou válkou (1917), v momentu šířícího se vdomí o neospravedlnitelném plýtvání lidskými životy a materiálními zdroji, které představovala intervence do Afghánistánu (1988 a 1989).

Týden před invazí uveřejnil Ivan Krastev ve Foreign Policy úvahu, v níž si mimo jiné všiml pnutí, jež ukrajinská krize způsobila v transatlantických – především německo-amerických – vztazích. Konstatoval, že protahování krize je Putinovou klasickou taktikou, kterou se mu daří vnášet svár do řad Západu. Trvala-li by taková situace delší dobu, jednota Západu by se stále více ukazovala jako fasáda, pod níž se skrývají diametrálně odlišné strategické přístupy Bidena a Blinkena na straně jedné a Macrona a Scholze na straně druhé.

Putin, jehož síla nespočívá ve schopnosti přímo vnucovat svou vůli ostatním, ale ve schopnosti podbízet nepřímými způsoby jejich jednotu, by znovu vyhrával. NATO by sice nezkolabovalo, ale začalo by ztrácet akceschopnost. Podobnému nahledání zevnitř by čelila Evropská unie.

Kdyby se ale naplnil americký scénář, psal Krastev, a Putin by obsadil Ukrajinu, jednota Západu by byla tvář v tvář takové do očí bijící agresi obnovena.

Týden po začátku války to vypadá, že se Krastev ve své předpovědi nemýlil. Němci překonali svůj odpor k dodávání zbraní do horkých konfliktů, evropští spojenci Putina jako Zeman, Orbán či Le Penová přeběhli k jeho nepřítelům. Na jeho straně nestojí jednoznačně ani Čína, která se zdráhá opustit hájení principu suverenity, jenž jí doposud sloužil tak dobře v získávání sympatií dekolonizovaných zemí, v ospravedlňování nároku na Tibet i Tchaj-wan a v odmítání vnější kritiky brutálního porušování lidských práv.

Přidáme-li k tomu výše zmíněné pochyby, rozpaky a silící protesty uvnitř Ruska, zdá se, že tentokrát má Putinova intervence přesně opačný efekt než většina jeho předcházejících akcí. Zatímco dosud podlamoval jednotu svých soupeřů a získával na svou stranu nové příznivce, nyní sjednotil své soupeře a vnesl pochyby i mezi své věrné. Naděje na pád, jež si svým barbarským činem přivodí, však nemůže přebít hrůzu z nesmírného utrpení, které jím způsobuje, ani solidaritu s jeho obětí. Jsme s tebou, Ukrajině...

Autor je politolog, působí na FF UK.